

Tehtävä: Elban alueen muutos karttojen kautta nähtynä

Tarvikkeet: vanha kartta palapelinä sekä yksi nykyajan kartta

Lukekaa ensin tämä teksti:

”Vanha kartantekijä etsii Elban sijaintia vanhasta kartasta, mutta hänen karttansa on revennyt pirstaleiksi. Auttakaa häntä kokoamaan kartta ja etsikää Elba hänelle.”

Kootkaa kartta ja tutkikaa sitä huolella vertaamalla sitä nykyajan karttaan. Mitä kartoista ja Elban sijainnista voi päätellä? Mikä on muuttunut aikojen saatossa ja mistä se voisi johtua? Kertokaa vastauksenne rastinpitäjälle.

Tehtävä: suolamakasiini (Elban ensimmäisiä rakennuksia):

Tarvikkeet: vanhat mittayksiköt-paperi, yhdistelytehtäväpaperi, merisuolaa, astia suolalle, punnuksia, vaaka (jousivaaka tai perinteinen tasapainovaaka)

Lukekaa ensin alla oleva tietoteksti:

”1800-luvulla Sannanrannan pohjoispuolella sijaitti matala saari, Elba. Tähän aikaan Elbassa oli suolamakasiini, eli suolavarasto, jonka seinät kostealla ilmalla kimalisivat suolasta. Halkokarin kahakan sotatoimissa 1800-luvun puolivälissä suolamakasiini sai myös osuman tykinammuksesta ja paloi kertaalleen. Suolamakasiini on sittemmin purettu kokonaan pois.”

Tehtävä vanhoista mittayksiköistä:

Pääsette töihin suolamakasiiniin ja ensimmäisenä tehtävänä on opetella asioita suolanvalmistuksesta sekä vanhoja mittayksiköitä, jotta osaatte toimittaa tilauksia.

Suolan valmistaminen merivedestä

Merisuola valmistetaan suolaisesta merivedestä haihduttamalla vesi auringon lämmöllä ja puhdistamalla jäljelle jäänyt suola. Suolaa saadaan noin 30 kilogrammaa kuutiometristä merivettä. Merisuola on tavallisesti hieman harmaata, sen kiteet ovat joko pieniä tai suuria ja suola itsessään joko kosteaa tai kuivaa. Merisuola on perinteisesti laajimmin ravinnossa käytetty suola.

Mittayksiköt ennen ja nyt

Ennen standardisoituihin mittayksiköihin siirtymistä käytettiin toisistaan poikkeavia mittayksiköitä, jotka yleensä ovat perustuneet ihmisen ruumiinosien mittoihin. Eri maissa ja jopa samassa maassa eri paikkakunnilla käytetyt samannimiset mittayksiköt poikkesivat toisistaan. Esimerkiksi pituusyksiköllä jalka oli 15 eri pituutta Euroopassa 1700-luvulla. Tästä aiheutui suurta sekaannusta etenkin kaupankäynnissä. Esimerkiksi Suomi siirtyi metrijärjestelmään vasta vuonna 1886 keisari Aleksanteri III:n antamalla asetuksella. Sitä ennen käytettiin sekaisin ruotsalaisia, venäläisiä ja suomalaisten omia mittayksiköitä.

Nykyään käyttämämme mittayksiköt kuuluvat kansainväliseen SI-yksikköjärjestelmään. Perusyksikköjä järjestelmässä on seitsemän. Niistä suurelle yleisölle tunnetuimmat ovat pituuden yksikkö metri (m), massan yksikkö kilogramma (kg) ja ajan yksikkö sekunti (s).

Tutustukaa alla oleviin vanhoihin mittayksiköihin ja niiden nykyisiin vastineisiin:

Vanha mittayksikkö	SI-järjestelmässä pyöristettynä
kipputa, [ruots.] <i>skeppspund</i>	170 kg
graani, [ruots.] <i>gran</i>	Vaihtelee maan ja käyttökohteen mukaan n. 50 mg:sta yli 60 mg:an.
leiviskä, [ruots.] <i>lispund</i>	8,5 kg
senteri	42,5 kg
naula, [ruots.] <i>skålpund</i>	0,4 kg
markka, [ruots.] <i>mark</i>	212,5 g
unssi, [ruots.] <i>uns</i>	28 g
luoti, [ruots.] <i>lod</i>	13,3 g
Tilavuusmittoja	
tynnyri	146,5 l
vakka	37 l
kappa	4,6 l
kannu	2,6 l
tuoppi	1,3 l
kortteli	0,3 l
jumpru	0,08 l

Taitonne testiksi tehkää oheinen yhdistelytehtävä, jossa yhdistätte vanhan ja uuden mittayksikön. Käyttäkää hyväksi aiemmin lukemaanne tietoa.

Yhdistelytehtävä

Vanha yksikkö	Nykymitassa pyöristettynä
unssi •	• 8,5 kg
kipputa •	• 2,6 l
kappa •	• 13,3 g
leiviskä •	• 28 g
kortteli •	• 0,4 kg
luoti •	• 4,6 l
kannu •	• 170 kg
naula •	• 0,3 l

Osoitettua taitonne suolamakasiinin pitäjä antaa teille ensimmäisen tilauksen:

- punnitkaa yksi kortteli suolaa.

Punnituksen onnistuttua saatte seuraavan tilauksen:

- punnitkaa naulan verran suolaa.

Lisätehtävä jos aikaa:

Viimeiseksi tehtäväksi suolamakasiinin pitäjä antaa teille asiakkaan antaman punnuksen (voi olla esim. kivi tms.), jonka verran suolaa on mitattava.

Tehtävä on suoritettu, kun punnitukset ovat onnistuneet.

Tehtävä : Elban alueen huvila-asutus

Tarvikkeet: siveltimiä, vesivärit, vesikupit, vesiväripaperia

Lukekaa ensin oheinen tietoteksti:

”Kokkolan huvila-asutus sai alkunsa Sannanrannalla 1860-luvulla. Kaupungin porvarit ja varakkaat virkamiehet halusivat pois kaupungin kiireistä ja arkipäivästä rentoutumaan. Merenranta oli houkuttelevaa aluetta ja näin Sannanranta alkoi kehittyä huvila-alueeksi. Elba oli suosittu kesänviettopaikka ja myös Elban alueelle alettiin rakentaa kesähuviloita.”

Maalaustehtävä:

Elbaan saapuu varakas kauppias, joka haluaa rakentaa huvilansa alueelle, mutta hän ei vielä tiedä, millaisen huvilan rakentaisi. Maalatkaa hänelle kuva huvilasta. Mallia voi ottaa ympärillä olevista rakennuksista, mutta huvila voi olla myös ihan uudenlainen. **Muistakaa ottaa kuva omasta tuotoksestanne.**

Kun maalaus on valmis ja kuvattu, on tehtävä suoritettu.

Lähteet:

<http://jkorpela.fi/yksikot/4.4.html>

https://www.sfs.fi/ajankohtaista/artikkelit/mittayksikot_osa_jokapaivaista_elamaa

<http://www.katajala.net/keskiaika/elama/mitat.htm>

<https://jarjarvela.blogspot.com/2013/04/kortteli-olutta-kiitos.html>

<https://www.villaelba.fi/nuorisokeskus/luontokoulu/historia/>

https://www.kokkola.fi/meresta_noussut_kaupunki/venajan_vallanaika/autonomian_ajankohtaista/oolannin_sota_halkokarin_kahak/fi_FI/oolannin_sota_ja_halkokarin_kahakka/

<https://kokkolakarleby.blogspot.com/2011/10/halkokarin-kahakka-kokkolassa.html>